

Bronasta igla za spenjanje oblačil iz grobišča Gračič
Bronze pin for fastening clothes from the necropolis at Gračič

Posode iz grobišča na Gračiču
Vessels from the necropolis at Gračič

Bronasta očalasta fibula iz grobišča na Gračiču.
Bronze spectacle fibula from the necropolis at Gračič

Nakit iz rimskodobnega grobišča pri Zimrajhovi na Brezju
Jewelry from the Roman necropolis at Zimrajh property at Brezje

OKOLICA ZREČ V MLAJŠI ŽELEZNI DOBI IN RIMSKEM OBDOBJU

Po sredini 6. stol. pr. n. š. je naselbina na Brinjevi gori opustela. Najdbe kažejo, da je bila za kratek čas ponovno obljudena konec mlajše železne dobe (2.–konec 1. stol. pr. n. š.), življenje na njej pa je zamrlo s prihodom Rimljanov. Na življenje v okolici Zreč v rimskem obdobju je pomembno vplivala bližina ceste Celeia–Poetovio (Celje–Ptuj), dvema pomembnima rimskima mestoma. V okolici Stranic je bilo najdenih več rimskih miljniov, pa tudi nagrobniki in rimski grobovi, na podlagi česar nekateri raziskovalci sklepajo, da je tam stala rimska cestna postaja *Ad Lotodos*. V bližnjem Križevcu so bili odkriti štirje žrtveniki, posvečeni Jupitru, ki nakazujejo na lokacijo svetišča. Rimskodobne grobne gomile so vidne na Novi Dobravi pri Zrečah in pri Skomarju, v Gorenju pri Zrečah pa je bilo plano žarno grobišče. Rimskodobni nagrobnik je tudi v Zrečah, kjer je vzidan v stavbo. Po pomenu izstopa zakladna najdba okoli 400 novcev iz časa med 193 in 253 iz Gračiča pod Brinjevo goro.

Brinjeva gora (4) je bila ponovno poseljena v nemirnih časih poznorimskega obdobja (od sredine 3. stol. dalje), ko se prebivalci iz doline pričnejo umikati na boljše zavarovane višinske lege. Naselbina je bila obdana s kamnitim obzidjem, večina stavb pa je bila verjetno lesena, saj so bili do sedaj odkriti ostanki le treh zidanih stavb. Naselbina je cvetela skozi 4. stol., nato pa je postopoma opustela. Grobišče, ki je pripadalo naselbini, je bilo odkrito pri domačiji Zimrajhovi na Brezju. Pokojniki so bili položeni v preproste grobne jame skupaj z osebnimi predmeti, kot so nakit in stekleničke za dišave.

ZREČE AND ITS VICINITY IN THE LATE IRON AGE AND THE ROMAN PERIOD

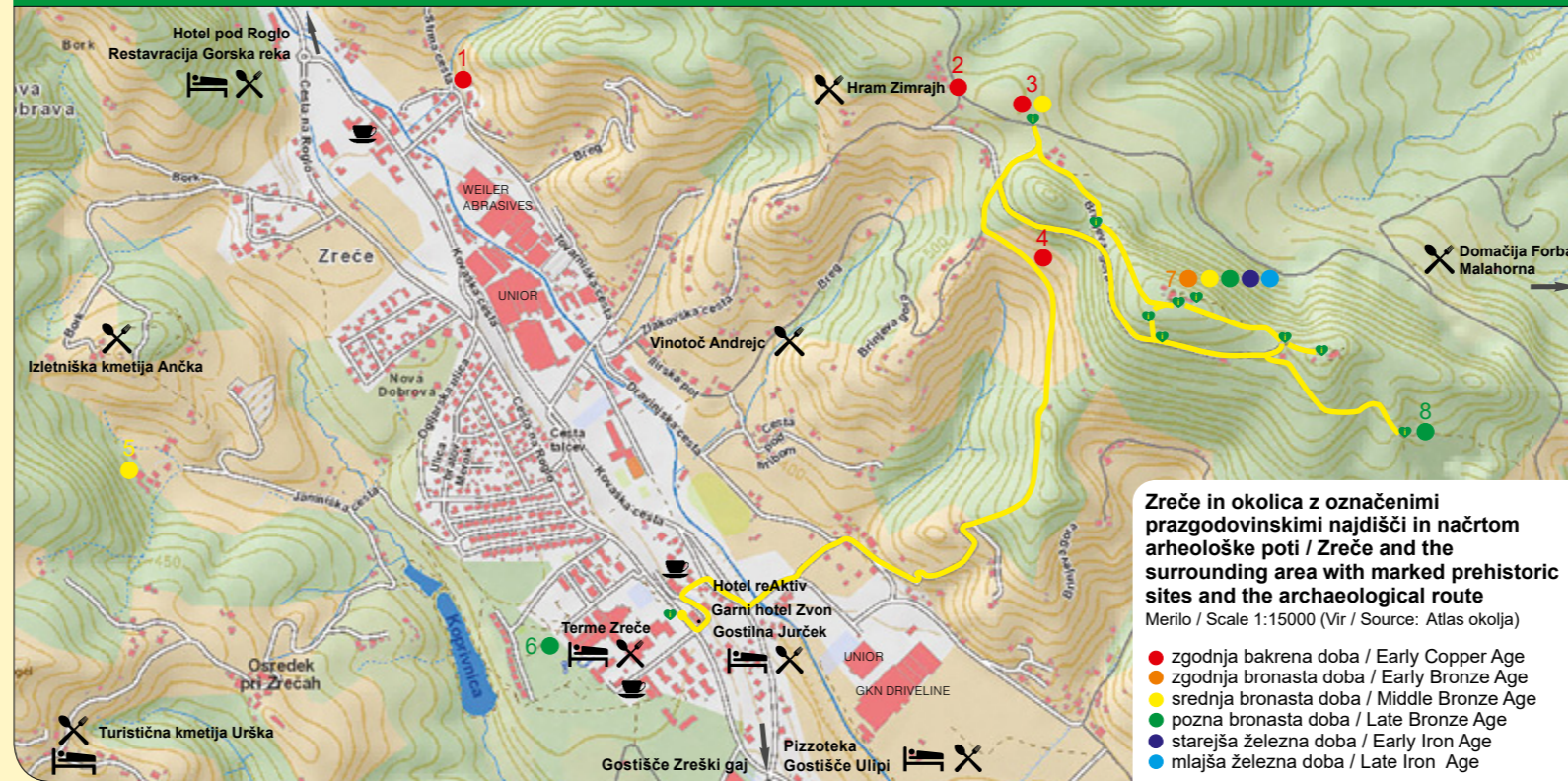
During the second half of the 6th century BC, the settlement on Brinjeva gora was eventually abandoned. Re-settled in the later stages of the Late Iron Age, i.e. the La Tène period (2nd to end of 1st century BC), it persisted until the arrival of Romans. Life in the area under the Roman rule was, to a large degree, affected by the vicinity of the Celeia–Poetovio (Celje–Ptuj) road. Close to Stranice, several Roman milestones, tombstones and graves were discovered, indicating a possible location of the Ad Lotodos station. In Križevac, four sacrificial altars dedicated to Jupiter, the chief deity of Roman state religion were discovered. Roman burial mounds were constructed at Nova Dobrava near Zreče and at Skomarje, whereas flat urn graves were located in Gorenje near Zreče. In Zreče itself, a single Roman tombstone was documented. One of the most notable finds was a hoard from Gračič containing some 400 coins dated between 193 AD and 253 AD. Brinjeva gora (4) was re-settled in the Late Antiquity (second half of the 3rd and 4th century AD) when people, previously living in the valley, started to once again favour elevated points in the landscape. The settlement, fortified with a stone wall, had a cemetery in Brezje, on the property of the Zimrajh family. There, the deceased were buried with their personal belongings.

BRINJEVA GORA V SREDNJEM IN NOVM Veku

Nekaj stoletij kasneje so si prostor domačije Zimrajhovi za kraj večnega počitka izbrali tudi Slovani. Prostor slovanske vasi zaenkrat še ni znan. Zadnje poglavje o naselbini na Brinjevi gori je nastalo v srednjem veku z izgradnjo gradu Freudenberg na polici zahodno pod Brinjevo goro. Prva zanesljiva omemba gradu sega v leto 1224, med letoma 1437 in 1438 pa so grad razdeljali grofje Celjski med fajdo s Habsburžani. Po teh dogodkih si grad ni več opomogel. Današnja podoba je Brinjeva gora dobila v 18. stol., ko so leta 1723 najprej zgradili cerkev sv. Neže na vzhodni strani hriba, nato pa leta 1769 še cerkev sv. Matere Božje, ki je postala priljubljeno romarsko središče, ki ga verniki obiskujejo še danes.

BRINJEVA GORA IN THE MEDIEVAL AND MODERN PERIODS

An Early Medieval Slavic cemetery was also discovered on the Zimrajh family land. Later on, the Freudenberg castle was constructed on the prominent ledge west of Brinjeva gora. First mentioned in historical sources in 1244, it was destroyed in 1437–1438 by the Counts of Celje during their fajda (conflict) with the House of Habsburg. In 1723, the church of St. Agnes was built, and the church of the Holy Mother of God in 1769. The latter remains a popular pilgrimage site even today.

Zreče in okolica z označenimi prazgodovinskimi najdišči in načrtom arheološke poti / Zreče and the surrounding area with marked prehistoric sites and the archaeological route
Merilo / Scale 1:15000 (Vir / Source: Atlas okolja)

- zgodnja bakrena doba / Early Copper Age
- zgodnja bronasta doba / Early Bronze Age
- srednja bronasta doba / Middle Bronze Age
- pozna bronasta doba / Late Bronze Age
- starejša železna doba / Early Iron Age
- mlajša železna doba / Late Iron Age

Več informacij o kulturni dediščini v Zrečah in okolici na spletni povezavi: <https://www.zrece.si/dediscina>

Projekt »Prehistory Adventure« je podprt s strani Evropske unije in sofinanciran iz Evropskega sklada za regionalni razvoj v okviru Programa sodelovanja Interreg V-A Slovenija-Hrvaška 2014–2020. The »Prehistory Adventure« project is supported by the European Union and co-financed by the European Regional Development Fund under the Interreg V-A Slovenia-Croatia 2014–2020 Cooperation Program.

Vodja projekta je Občina Donja Voča, ostali partnerji pa so Muzej Turopolje, Arheološki muzej iz Zagreba, Univerza v Ljubljani (Filozofska fakulteta) ter Občini Radenci in Zreče. The project coordinator is Donja Voča Municipality, while the other partners are the Turopolje Museum, the Archaeology Museum in Zagreb, the University of Ljubljana, Faculty of Arts and the Municipalities Radenci and Zreče.

Založnik / Publisher: Občina Zreče / Municipality of Zreče; Avtorja besedila in izbor fotografij / Authors of text and selection of photographs: Matija Črešnar in Manca Omahen Gruškovnjak (Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta / University of Ljubljana, Faculty of Arts); Fotografije so avtorsko zaščitene: Arhiv Pokrajinskega muzeja Maribor, Arhiv Univerze v Ljubljani in Arhiv občine Zreče. Grafično oblikovanje in tisk / Graphic design and print: Blaž Prapotnik – Epigraf
Naklada / Edition: 2000 izvodov / copies
Leto / Year 2020

Skrivnostni svet Brinjeve gore

The mysterious world of Brinjeva gora

Občina Zreče leži pod obronki Pohorja v zgornji Dravinjski dolini. Ugodna lega kraja je že kmalu pritegnila prve prebivalce. Na Občini Zreče se že dolgo zavedamo in smo ponosni na svojo prazgodovinsko dediščino, zato smo se z veseljem pridružili projektu Prehistory Adventure, ki povezuje slovenske in hrvaške občine ter strokovne inštitucije s skupno željo, popeljati obiskovalca v skrivnostni svet naših prazgodovinskih predhodnikov. Pri tem smo se oprli na izsledke generacij raziskovalcev, ki so se vedno znova vračali k bogati dediščini te regije, pa tudi na rezultate najnovejših raziskav in metod, ki odpirajo nova okna v preteklost.

The Municipality of Zreče has, over the years, been continuously fostering awareness of its prehistoric heritage. In line with such an approach, it became a contributing partner in Prehistory Adventure, a research project that connects a number of Slovenian and Croatian municipalities and research institutions. By combining the findings of several prominent archaeologists who worked in the area with current cutting-edge research, the project aims to introduce visitors to prehistoric worlds and the rich cultural heritage of the region.

Pogled na Brinjevo goro iz zraka.
Aerial view of Brinjeva gora.

ZGODOVINA RAZISKAV

Prvi izmed teh raziskovalcev je bil Stanko Pahič, ki je služboval v Pokrajinskem muzeju Maribor. Skupaj s kolegom Lojzeto Bolto iz Pokrajinskega muzeja Celje je med raziskovanjem teh krajev slišal govoriče, da so med gradnjo hiše na Brinjevi gori nad Zrečami našli nenavadne predmete. Obisk lokacije je hitro potrdil, da gre za dotlej nepoznano prazgodovinsko naselbino. Odkritje je vodilo v kar 11 let trajajoče raziskave (1953–1963) na Brinjevi gori in v njeni neposredni okolici. Pri tem je Stanku Pahiču ves čas pomagala žena Zlatka, več let pa tudi lokalni učitelj Vlado Lorber. Delovno ekipo so večinoma sestavljala mlada okoliška dekleta.

HISTORY OF RESEARCH

Archaeologist Stanko Pahič of the Regional Museum Maribor has been, arguably, the most prominent researcher in the area. A chance discovery of several prehistoric finds unearthed during the construction of a building led to 11 years of research (1953–1963) on Brinjeva gora hill and its vicinity. His main collaborators included his wife Zlatka, teacher Vlado Lorber and local young women who comprised the core of his field team.

PRAZGODOVINSKA POSELITEV V OBČINI ZREČE

Prvi ostanki prazgodovinske poselitve na območju občine Zreče segajo v čas zgodnje bakrene dobe (4400–4000 pr. n. š.), odkriti pa so bili v Zgornjih Zrečah (1) ter na Brezju pri domačijah Zimrajhovi (2) in Podgraških (3). Na takratne prebivalce verjetno opozarja tudi najdba kamnite sekire na južnem pobočju Brinjeve gore (4). Ljudi so na to področje morda pritegnila nahajališča bakra na bližnji Okoški gori.

Da so tudi še v srednji bronasti dobi (16.–13. stol. pr. n. š.) ljudje vsaj občasno obiskovali tudi jame, dokazujejo najdbe lončenine iz Pavlakove jame (5) zahodno od Zreč, nekoliko mlajša lončenina, iz časa pozne bronaste dobe (12.–8. stol. pr. n. š.), pa je bila najdena na Novi Dobravi (6), na območju današnjega zdravilišča.

PREHISTORIC OCCUPATION OF THE MUNICIPALITY OF ZREČE

The earliest traces of settlement in the area have been dated to the Copper Age (4400–4000 BC). They were discovered in Zgornje Zreče (1) and at two locations in Brezje, namely on the properties of the Zimrajh (2) and Podgrašek (3) families. A stone axe discovered on the southern slope of Brinjeva gora is likely also from the same period (4). Pottery from the cave Pavlakova jama (5) belongs to the Middle Bronze Age (16th–13th century BC), whereas the potsherds from Nova Dobrava (6) date to the Late Bronze Age (12th–8th century BC).

Gomila iz srednje bronaste dobe med izkopavanji

Burial mound from the Middle Bronze Age during excavations

Prehistoric fireplace with a stone base, coated with clay

Prazgodovinsko ognjišče s kamnito podlogo, premazano z glino

Stanko Pahič z delovno ekipo v izkopu leta 1963

Stanko Pahič with his work team at the site in 1963

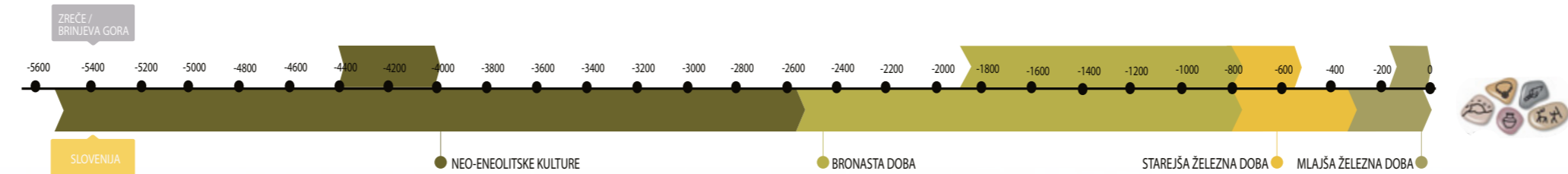
BRINJEVA GORA, OSREDNJE PRAZGODOVINSKO NAJDIŠČE V OBČINI ZREČE

Najpomembnejše in osrednje arheološko najdišče v občini Zreče, pa tudi širši regiji, je brez dvoma Brinjeva gora (7), hrib z dvema vrhovoma, ki se dviga na zahodni strani Dravinjske doline. Skromni odlomki lončenine pričajo, da je bil poseljen že v zgodnji bronasti dobi (19.–16. stol. pr. n. š.) in nato v srednji bronasti dobi (16.–13. stol. pr. n. š.), ko so naš prostor poseljevale skupnosti, ki so svoje pokojnike pokopavale pod nasutimi zemljenimi gomilami. Prebivalci Brinjeve gore so takšno gomilo postavili na bližnjem Brezju pod Brinjevo goro, pri domačiji Podgraških (3). Pri izkopavanjih le-te je bilo odkritih pet grobov, obloženih s kamni, eno izmed pokojnic pa sta v onostranstvo spremljali dve okrašeni bronasti igli za spenjanje oblačil.

Naselbina na Brinjevi gori se je razcvetela v času pozne bronaste dobe (12.–8. stol. pr. n. š.), poselitev pa se je nadaljevala v čas starejše železne dobe (8.–sredina 6. stol. pr. n. š.). Iz tega časa so se na Brinjevi gori ohranili ostanki lesenih stavb, ki so bile grajene na dva različna načina. Za prvega so značilni v jamo postavljeni in utrjeni navpični stebri oz. sohe, ki sestavljajo skelet stavbe. Prostori med stebri oz. stene so bili zapolnjeni s prepletom iz vej, premazanim z glinenim ometom. Drugačen način gradnje predstavljajo stavbe, ki so stale na temeljnih brunih ali na nizkih kamnitih temeljih. Šlo je bodisi za stavbe, narejene na način predalčja oz. t. i. skeletne gradnje, ali pa za brunarice, grajene iz vodoravno položenih hlodov. Stavbe so ogrevali z odprtimi ognjišči, na katerih so tudi kuhali.

BRINJEVA GORA: THE MAIN PREHISTORIC SITE

The earliest settlement of Brinjeva gora (7) dates to the Early (19th–16th century BC) and Middle Bronze Age (16th–13th century BC), a time when the deceased were interred in burial mounds. One such mound is located in Brezje, on the land of the Podgrašek family (3). The mound contained five graves and, notably, one of the women was buried with two bronze dress-pins that were used to fasten her clothes.

Whilst the settlement on Brinjeva gora flourished during the Late Bronze Age (12th–8th century BC) in particular, it continued to function during the Early Iron Age (8th to middle 6th century BC): several constructing features associated with wooden buildings, including post holes and dry stone wall foundations have been preserved from that period. At the time, the buildings were heated from within by open hearths.

VSAKDAN NA PRAZGODOVINSKI NASELBINI

Poleg ostankov stavb so bili odkriti tudi številni predmeti, ki nam govorijo o vsakdanu prebivalcev Brinjeve gore. Odkriti so bili številni predmeti, uporabljeni pri izdelovanju tkanin, in sicer prediliska vretenca za izdelovanje niti iz preje ter uteži za statve, s katerimi so med tkanjem obtežili niti. Obleke so si spenjali z bronastimi iglami in zaponkami oz. fibulami, da pa so bron ulivali tudi sami, dokazujejo ostanki kamnitih kalupov, odkritih na naselbini.

Nobeno gospodinjstvo ni moglo brez kamnitih žrnelj, s katerimi so ročno mleli žito. Hrano so si pripravljali v keramičnih loncih, najnovejše raziskave pa so pokazale, da so lončarsko glino za lonce namerno dodajali zdrobljeno keramiko in zdrobljene kamnine, kar je izboljšalo lastnosti loncev, kot je na primer odpornost na temperaturne spremembe. Poleg kuhanja v loncih so hrano pripravljali tudi pod pekvami in na prenosnih pečkih.

Z nedavnimi raziskavami smo tudi proučili, kaj se je v teh loncih kuhalo. Analize živalskih kosti iz naselbine so pokazale, da so v dokaj enakomernih deležih gojili svinje, govedo in drobnico, na naselbini pa so bili prisotni tudi psi in konji. Lov je v prehrani igral majhno vlogo, saj le okoli 4 % živalskih ostankov pripada lovni živalim, med njimi največ jelenu. Po primerjavah s sočasnimi štajerskimi najdišči lahko sklepamo tudi, da so bronastodobni prebivalci Brinjeve gore gojili več vrst pšenice, piro, proso, ječmen, lečo, grah, bob in mak, zagotovo pa so poznali in nabirali tudi divje rastline.

EVERYDAY LIFE IN THE PREHISTORIC SETTLEMENT OF BRINJEVA GORA

Some of the most commonly preserved tools associated with the prehistoric textile production included spindle whorls and loom weights. The former were associated with spinning and the latter with weaving on warp-weighted looms. People fastened their clothes with bronze pins and brooches (fibulae). Several stone moulds for casting bronze objects were also discovered on the site. Whilst cereals were ground with stone querns, cooked food was prepared in various robust and durable ceramic pots. The clay employed for these was intentionally mixed with ground ceramics and various rock fragments, in order to improve the pottery's material properties, including its resistance to the frequent temperature changes.

People herded pigs, cattle, goats and sheep. Remains of domestic dogs and horses were also discovered. Only 4 % of the faunal remains belonged to wild animals, which would have been hunted in the surrounding woods. People grew several types of food crops – spelt, millet, barley, lentils, peas, broad beans and poppies. In addition, wild plants, roots and fruits would have been foraged.

Nedavne arheološke raziskave na naselbini na Brinjevi gori.

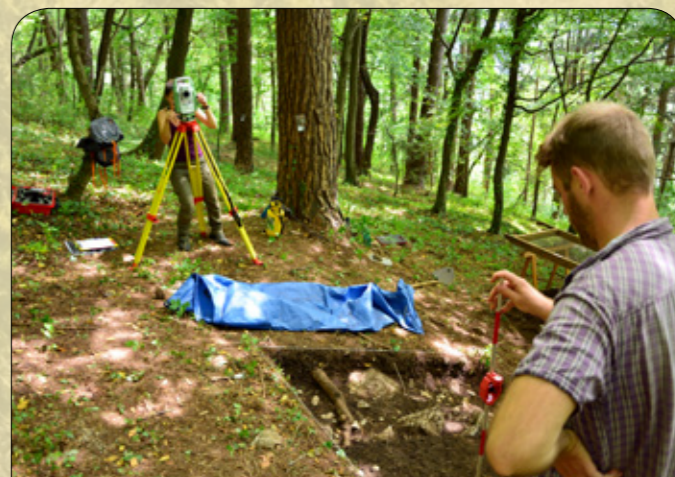
Recent archaeological research at the settlement of Brinjeva gora

POGREBNE NAVADE IN DUHOVNO ŽIVLJENJE

Poleg naselbine je bilo nad vasjo Gračič na južnem pobočju Brinjeve gore odkrito tudi grobišče iz časa pozne bronaste dobe (8). Po takratnem običaju so pokojnike sežigali, njihov pepel pa nasuli v keramične žare. Poleg so pridali osebne predmete, kot je nakit, in pa hrano za popotnico v onostranstvo. V moških grobovih pogosto najdemo bronaste igle za zapanjanje oblačila, pa tudi britve, ki odražajo skrb za osebno nego, s katero je pokojnik želel nadaljevati tudi v naslednjem življenju. Vpogled v duhovni svet takratnih ljudi nam omogočajo tudi glinene figurine, najdene na naselbini, in pa najdba bronastega kolesastega obeska v enem izmed grobov na Gračiču, ki ga lahko povezujejo s simboliko sonca.

RELIGION, RITUAL AND BURIAL CUSTOMS

A Late Bronze Age cemetery was discovered above the village of Gračič (8). The deceased were cremated and their remains interred in ceramic urns along with their personal belongings and food. Bronze razors associated with personal grooming were also added in the male graves. Insight into various customs and beliefs was also enabled by various clay figurines and a bronze wheel pendant which has been linked to sun symbolism.

Nedavne arheološke raziskave na naselbini na Brinjevi gori.

Recent archaeological research at the settlement of Brinjeva gora